

Tunus ve Ürdün'de Kütüphanecilik Eğitimi : Karşılaştırmalı Bir Çalışma

A. Bouazza - R. Nimer

GİRİŞ

Makalenin amacı, Tunus ve Ürdün'de kütüphanecilik eğitiminin gelişme durumunu araştırmak ve benzer kültüre, ekonomi modeline sahip ülkelerde kütüphanecilik eğitimi aynı problemlerle yüzyüze ise veya benzerlik gösteriyorsa, gerçekleşmesi sırasında bu gelişmeyi etkileyen sorunları ortaya koymaktır. Kabul edilmiş genel tavr, kütüphanenin boşlukta varolmadığıdır; kütüphane, kültür, sosyo-ekonomi ve eğitim altyapılarından etkilenir.

Kütüphanecilik eğitimi kavram olarak statik değildir, sürekli gelişme içindedir. Karşılaştırmalı yöntem, nerede bulunduğumuzu anlamak için kullanılan en yararlı yollardan biridir. Bu açıdan, bu makale, iki ülkede kütüphanecilik eğitiminin gelişme aşamasındaki büyük adımlarını belirtmek için yapılmış bir çalışmadır. Ek olarak, makale, söz konusu iki ülkedeki kütüphanecilik eğitiminin başarılı olmasını engelleyen ana sorunları analiz etme amacını da taşımaktadır.

GENEL ALTYAPI :

ÜRDÜN : Ortadoğu'da gelişmekte olan bir ülkedir. 1946'ya kadar, yani bağımsızlık krallık oluncaya kadar İngiliz sömürgesi idi. Toplam yüzölçümü yaklaşık 90.000 km²'dir. Coğrafik olarak, ülke üç ana bölümde ele alınabilir: Batı'da dağlık bölge, doğuda plato ve Ürdün vadisi. Ürdün'ün nüfusu yaklaşık üç milyondur. Nüfusun hemen hepsi Araptır ve başkent Amman'da, ülkenin kuzeybatısında ve Ürdün vadisinde toplanmıştır. Nüfusun % 90'ından çoğu müslümandır. Ülkenin resmi dili Arapça'dır.

Ürdün, kaynakları sınırlı bir ülkedir. Ekonomisi tarıma, hafif sanayiye ve turizme dayalıdır.

Ürdün'de çocuklar en az dokuz yaşında okula başlamak zorundadırlar. Ülkede 2500'den fazla ilk ve orta dereceli okul ve ek olarak 35 yüksekokul ve üç üniversite bulunmaktadır.

TUNUS : Yedi milyon nüfusa sahip bir ülkedir. Bağımsızlığına 1956'da kavuşmuş, Kuzey Afrika'da bir cumhuriyettir. Temelde bir tarım ülkesi olan Tunus'un yüzölçümü 164.150 km²'dir. Diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi nüfusun % 60'ının geçimi tarıma bağlıdır.

Endüstri ve turizm diğer kaynaklarıdır. Temel endüstrileri, gıda, metal, kimya, petrol ve tekstildir.

Eski bir kültüre sahip olan Tunus, çeşitli uygarlıklara sahne olmuştur. Tunus

hakkında Berberlerin, Fenikelilerin, Romalıların, Bizanslıların, Arapların, Türklerin, İtalyanların ve Yahudilerin izleri görülmüştür. Resmi dil Arapçadır. Fransızca, ikinci dil olarak geniş bir kullanım alanı bulmuştur. İngilizce ise üçüncü dil olarak görülmüştür.

1974 istatistiklerine göre ülkede 2255 ilköğretim bulunmaktadır. Yüksek eğitimle ilgili olarak 1960'da kurulan Tunus Üniversitesi, ülkede var olan tüm yüksek eğitim enstitülerini birleştirmiştir. Üniversite'nin Gages, Sousse, Monastir, Sfax ve diğer şehirlerde meslek okulları bulunmasına karşın, Tunus Üniversitesi'nin birçok fakülte, enstitü ve eğitim birimleri başkenttedir.

METODOLOJİ : Tunus ve Ürdün'de kütüphanecilik eğitiminin gelişimini karakterize eden temel özellikleri incelemenin amacı, eğitimin gelişimini karakterize eden benzerliklere ait belirli soruları ve eğitimin yeniden ele alınmasını engelleyen problemleri ortaya çıkarmaya çalışmaktır. Büyük sorun, iki ülkedeki kütüphanecilik eğitiminin gelişmesindeki benzerliklerin nasıl açıklanabileceğidir. İkinci olarak, iki ülkedeki kütüphanecilik eğitiminin karşı karşıya bulunduğu problemlerin benzerliklerinin nasıl açıklanabileceğidir.

Bu soruları yanıtlamak için, öncelikle karşılaştırmalı yöntemin temel aşamaları üzerinde çalışmak gerekir; bu aşamalar; tanımlama, açıklama, yanyana bulunma ve sonuçtur. İlk aşama için, iki ülkedeki kütüphanecilik eğitiminin tarihindeki büyük adımlar ayrı ayrı açıklanmıştır. Daha sonra veriler, analiz edilmiş ve her ülke, tarih, sosyo-ekonomik ve kültür altyapısının niteliklerine göre açıklanmıştır. Altyapının tüm yönleri sonuçları açıklamakla ilgili değildir. Çalışmanın özel amacı çerçevesinde ele alınmıştır.

Açıklama ve tanımlama aşamalarından geliştirilmiş ilgili konular, iki sistem arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları gösterebilmek için yanyana konulmuş olmalıdır. Belirtilecek hipotez, yalnızca sözü edilen araştırma sorularına yanıt bulmak için ortaya konulmuştur.

HİPOTEZ : "Kütüphanecilik eğitimi, coğrafik yapıya göre benzer kültür ve ekonomiye sahip ülkelerde aynı problemlerle yüzyüze gelir ve benzer bir modelde gelişir."

Bu hipotez, "Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin gelişimi" ve "Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitimini etkileyen problemler" başlığı altında tartışılacaktır.

Böyle bir hipotezi gerçekleştirmek için benzer kültür ve ekonomi modeline sahip iki ülkeye gerek vardır. Ürdün ve Tunus bu koşullara uygun görünmektedir. İki toplum da aynı dine (İslam) inanıyor ve aynı dili (Arapça) konuşuyor. Ek olarak, iki ülkenin insanı da yaşamak için tarımla uğraşılıyor. (Aynı ekonomik model)

ÜRDÜN ve TUNUS'TA KÜTÜPHANECİLİK EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ :

Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin gelişmesi hemen hemen aynı devrede başladı. Ürdün'de kütüphanecilik alanında ilk kurslar 1958'de bir Unesco uzmanı tarafından verildi. Başlangıçtaki bu devre için Unesco, Ürdün Eğitim Bakanlığı'ndan bir kişiye yabancı bir ülkede iki yıllık kütüphanecilik eğitimi görmesi amacıyla bir burs

sağladı. Bu fırsat, o kütüphaneciye 1958'de Ürdün'e döndüğünde Eğitim Bakanlığı'nda okul kütüphaneleri bölümünü kurması için imkân verdi. Onun yönetimi altında, okul kütüphanecileri için ilk kısa kurs ile, kütüphanecilik eğitimi başlamış oldu.

Diğer yandan Tunus'ta kütüphanecilik eğitimi 1964'de Ali Back Hamba Enstitüsü'nün oluşturulması ile başladı. Bu, Alman Friedrich Neuman Vakfı'nın yardımıyla mümkün oldu. Enstitü, dokümantalistler için altı aylık altı eğitim dönemi düzenledi. Kurslar, 1966-71 dönemi süresince devam etti ve Hollanda, Belçika, Fransa ve Batı Almanya'nın katıldığı uluslararası bir grup tarafından ve FID önderliğinde yönetildi. Kurslar, Fransızca konuşan ülkelerden gelen kursiyerlere de açıldı. Burslar kısmen Unesco, kısmen Friedrich Neuman Vakfı ve kısmen de ilgili ülkeler tarafından finanse edildi.

Kütüphanecilik eğitiminin Ürdün'de 1958'den, Tunus'ta 1964'den önce başlayamamasının nedeni oldukça açıktır. Bu durum, kütüphanecilik eğitimi almış nitelikli, meslekten personelin bulunmayışıyla açıklanabilir.

İki ülke, batılı güçlerin etkisi altındaydı (Büyük Britanya ve Fransa), kütüphanecilik eğitiminin başlayabilmesi için Unesco ve bazı batı ülkelerinin yardımı gerekliydi. Sonuçta, Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin başlaması oldukça benzerdir.

Ürdün'de, Büyük Britanya'da kütüphanecilik eğitimi gören Mohmoud El-Akhras, 1958'de okul kütüphanecileri için bir tek kurs verirken, Unesco uzmanı aynı dönemde üç kısa kurs veriyordu. Tunus'ta ise dokümantalistlerin rolü, kurs süresince yabancı uzmanlara yardımcı sınırlandırılmıştı.

Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin gelişimindeki benzerlik kısa kurslardır. Kütüphanecilik eğitiminin yapılandırılması süresince kısa kurslar çok sık görülür. O yıllarda eğitilmiş kütüphaneci eksikliği ise en büyük nedendi. Yüksek sayıda kütüphaneci elde etmek için kısa kurslar daha uygun görülmüştü, eğitilmiş kişi sayısı eğitimin niteliğinden daha önemliydi. "Nitelikli olmayan kütüphanecilere sahip olmak, hiç kütüphaneciye sahip olmamaktan iyidir" düşüncesi ile hareket edilmişti. Bu nedenle Ürdün'de 1958'de verilmiş olan ilk kütüphanecilik kursları, çok kısa bir zaman diliminde gerçekleştirilmişti. Ürdün Kütüphane Derneği ise, 1964'de kütüphanecilik eğitimi alanında kısa kurslar düzenlemiş ve yabancı uzmanları davet etmiştir.

Tunus'ta 1966-71 dönemi süresince dokümantalistler için düzenlenmiş olan kurslar altı eğitim sezonunu kapsamış ve altı ay sürmüştür. 1969'da ise bu kısa kurslar Ali Back Hamba Enstitüsü'nde daha uzun kurslar olarak devam etmiştir. Dokümantalistlerin eğitim işi ise Ecole Nationale d'Administration (ENA)'a devredilmiştir. Ürdün'de yüksek eğitim enstitülerine kütüphanecilik eğitiminin girmesi 1966'dan önce mümkün olamamıştır. Nedeni, nitelikli öğretim elemanı eksikliği ve kütüphaneciliğin yeni alanlarını uyarlamak için, enstitülerin yeterli oranda gelişmemiş olmasıdır. Tunus'ta yüksek eğitim enstitülerinde kütüphanecilik eğitimi 1964'de başladı. Unesco, Ali Bach Hamba Enstitüsü'nü yalnızca Tunus'a değil, diğer Fransızca konuşan Afrika ülkelerine de hizmet eden bölgesel bir enstitü olarak düzenledi. Böyle bölgesel sorumluluklara sahip bir eğitim enstitüsü, daha yüksek eğitim enstitüleri ile bütünleşmeli idi. Yüksek nitelikli bir

öğretim kurulunun desteği bu bütünleşmeye yardım etti.

Ürdün ve Tunus kütüphanelerindeki katalogcu eksikliği de önemle üzerinde durulması gereken bir konudur. Kataloglama ve sınıflama gibi teknik kurslara önem verilmiştir. Bir kütüphanecinin mesleğinde genel bir altyapısının bulunması gereğinin anlaşılması ile, Arap ve İslam kütüphaneleri tarihi, Araştırma Yöntemleri, Yabancı Dil (özellikle İngilizce), Uygarlık Tarihi, Psikoloji ve İletişim, Hukuk ve Ekonomi gibi teknik olmayan kurslar düşünülmüştür.

Son on yılda, iki ülkede de kütüphanecilik okullarının sayısında artış görülmektedir. Ürdün Üniversitesi'nde kütüphanecilik bölümü kurulmuştur. Tunus'ta 1981'den beri, kütüphanecilik eğitimi, The Institute de Presse et des Sciences de l'information'da ya da The Institute Supérieur de Documentation'da verilmektedir.

Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin gelişmesindeki benzerliklerle, Ürdün Kütüphane Derneği (JLA) ve Tunus Dokümantalistler, Kütüphaneciler ve Arşivciler Derneği (ATD)'nin oynadığı rolün farklılığı dikkate alınmalıdır. JLA, 1964-76 dönemi boyunca Ürdün'de 45 kısa kurs düzenleyerek kütüphanecilik eğitiminin gelişiminde önemli rol oynarken, ATD bu alanda önemli bir rol oynayamamıştır. Bu durum, Tunus kütüphaneciliğine Fransız kütüphaneciliğinin olumsuz, Ürdün kütüphaneciliğine İngiliz kütüphaneciliğinin olumlu etkisi ile açıklanabilir. Böylece, Anglo-Sakson ülkelerde kütüphane derneklerinin diğer ülkelerdekilerden daha aktif olduğu sonucuna varılabilir.

TUNUS ve ÜRDÜN'DE KÜTÜPHANECİLİK EĞİTİMİNİ ETKİLEYEN PROBLEMLER :

Tunus ve Ürdün'de kütüphanecilik eğitimi, Arap ve İslam Kültürü, ALESCO (Arap Eğitim, Kültür ve Bilim Organizasyonu Birliği) etkinlikleri, Unesco yardımı, IFLA, FID, WHO ve ICA'nın etkisi, yabancı kütüphanecilerin yardımı, yurtdışı kütüphane çalışmaları, kütüphanelerin kurulması ve eğitimin yaygınlaşması gibi aynı olumlu faktörlerden yararlanırken, benzer problemlerle de karşılaşır.

Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin en büyük problemlerinden biri, iki ülkede de kütüphaneciliğin bir meslek olarak toplum tarafından benimsenmemesidir. İki ülke halkı da, bir kütüphanecinin ne ile uğraştığını bilmez, kütüphaneciyi kitapçı dükkânına bakan biri olarak düşünürler. Burada salt halkın bilgi eksikliği yoktur, aynı zamanda otoriteler tarafından anlaşılma ve takdir edilme eksikliği de vardır. Ürdün'de kütüphaneci bir kontrat imzalamak zorundadır ve kişisel sorumluluğuna verilmiş olan kütüphane materyalinin kaybına karşı yönetime maddi bir garanti sağlamak durumundadır. Bu yönelim ve kütüphanecilerin maaşı, statüsü gibi nedenler ve diğer mesleklerle karşılaştırıldığında mesleğin düşük prestiji, iki ülkede de kütüphanecilik eğitiminin karşı karşıya bulunduğu büyük güçlükler arasındadır.

Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin diğer bir sorunu, nitelikli, tam zaman çalışan öğretim elemanı eksikliğidir. İki ülkede de öğretim elemanlarının çoğunluğu yarı zamanlıdır ve mesleki deneyimden yoksun olmanın yanısıra kütüphaneciliğin uygulamalı yönlerini çok az bilmektedirler.

Ders programları gelenekseldir, modern yaklaşımlara uymamaktadır. Önem, teknik

derslere verilirken, kullanıcı incelemeleri, kütüphane yönetimi, ~~ibrazat~~ ihmal edilmiştir. Tunuslu meslek adamları, ülkedeki kütüphanecilik eğitiminin geliştirilmesi için ders programına bu tür konuların alınması gerektiğine inanmışlardır. Sonuçta, psikoloji ve iletişim, kütüphane yönetimi dersleri Tunus'taki kütüphanecilik okullarında verilmektedir.

Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin gelişimini etkileyen diğer önemli sorun, Arapça ve Fransızca meslek literatürü eksikliğidir. İki ülkede de basılmış birkaç kitap bulunmaktadır. Ek olarak, Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik ile ilgili iki dergi vardır: Ürdün'de Ürdün Kütüphane Derneği yayını olan Rissalat Al Ma'taba ve Tunus'ta Institute Supérieur de Documentation yayını olan Revue Maghrebine de Documentation.

Mısır, Irak ve Lübnan gibi Arap ülkelerinde basılmış kitap ve dergiler genellikle yetersiz, çağdışı ve diğer Arap ülkeleri kütüphanelerinin özel ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır.

Kataloglama kuralları, sınıflama tabloları ve konu başlıkları listeleri gibi temel materyali Arapça olarak bulmak zordur. Tunus'ta kullanılan Fransızca materyal bile (İngilizce materyalle karşılaştırıldığında) çağdışı görünmektedir ve ülkenin özel gereksinimlerine cevap verememektedir. Gerçekte öğretim materyalinin eksikliği iki ülkede de kütüphanecilik eğitiminin niteliğini engellemektedir.

Geleneksel öğretim metodları, Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin gelişimine engel teşkil etmektedir. İki ülkede de kullanılan temel öğretim yöntemi, tartışma ve okumadır. Öğrenciler hocayı genellikle soru sormak, soruları yanıtlamak veya bir konuyu tartışmak için durdurmaya izinlidirler. Seminerler, alan çalışmaları gibi diğer yöntemler fazla kullanılmaz. Gör-ışit materyalleri seyrek kullanılır, çünkü bu tür materyaller genellikle ya elde edilmezler ya da öğretim elemanları bu materyalle eğitilmediklerinden çok az kullanırlar.

Kullanılabilen birkaç ders kitabının bulunması nedeniyle öğrenciler hocaya bağımlıdır. Ders kitapları hocalar ve öğrenciler için herşeydir ve özellikle öğrenciler tarafından Kur'an gibi kullanılmaktadır.

ÖZET ve SONUÇ :

Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin gelişmesinin bazı yönlerinin ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyen bazı problemlerin karşılaştırılmalı analizi, benzer kültür ve ekonomi modeline sahip ülkelerde eğitimi etkileyen problemler, kütüphanecilik eğitimindeki gelişimine bağlı olan daha önce sözünü ettiğimiz hipotezi doğruluyor gibi görünmektedir.

İki ülkedeki kütüphanecilik eğitiminin gelişimi konusunda, karşılaştırmalı yaklaşım gösterdi ki, mesleki kütüphanecilerin eksikliğinden dolayı, kütüphanecilik eğitiminin başlaması dış yardım (Unesco ve diğer batılı ülkeler) gerektirmiştir. Bu başlangıç, çok sayıda kütüphanecinin eğitimini sağlamak için kısa kurslar düzenlenmesi ile karakterize edilmiştir. Sonunda, kütüphanecilik eğitimi, yüksek eğitim enstitüleri geliştiginde ve Kütüphane ve Enformasyon Bilimi gibi geleneksel olmayan disiplinler benimsendiğinde, yüksek eğitim enstitüleri ile birleşmiştir.

İki ülkede de, kütüphanecilik eğitiminin gelişimini ekonomik faktörlerin belirlediği görülmektedir. Ürdün ve Tunus gelişmekte olan ülkelerdir ve dış yardım zorunlu olmuştur. Uygun olmayan bir sosyal ve kültürel çevre nedeniyle (her iki toplum kütüphaneciliği bir meslek olarak görmemektedir) yüksek eğitim enstitülerinde kütüphanecilik eğitimini gerçekleştirmek zaman almıştır.

İki ülkedeki kütüphanecilik eğitimini olumsuz yönde etkileyen problemler gözönüne alındığında, karşılaştırmalı yaklaşımın, bu problemlerin hemen hemen aynı olduğunu açıkladığı görülür.

Ürdün ve Tunus'taki kütüphanecilik eğitimini etkileyen onay eksikliği, iki toplumu karakterize eden geleneksel durumla açıklanabilir. İki ülkenin özgürlüğünü kazanma tarihi de yenidir, bu nedenle yöneticiler iki ülkede de cahillik oranını azaltmaya çalışmışlardır. Öncelik, kütüphaneye değil, okullara verilmiştir. Gelenek, kütüphaneciliği bir meslek olarak kabul etmeye karşı çıkan önemli etkenlerden biridir. Kütüphaneciler uzun süre muhasebeci olarak düşünülmüştür ve bu imajı silmek de kolay değildir.

Bir diğer etken olan nitelikli hoca eksikliği, daha önce sözü edilen onay eksikliğinin sonucudur. Kütüphaneciliğin bir meslek olarak kabul edilmediği bir toplumda, bu alanda çalışan nitelikli elemanların az olması da doğaldır. Bu tür elemanların az olmasının nedenlerinden biri de gerçek bir mesleki eğitimden yalnızca birkaç kişinin yararlanabilmiş olmasıdır. Eğitilmiş elemanlar olmaksızın modern eğitim gerçekleşemez ve buna bağlı olarak da meslek literatürü gelişemez.

Gelenekğin ağırlığı yüzünden kütüphanecilik eğitiminde kullanılan yöntemler halâ gelenekseldir.

Problemin diğer yüzü ise, iki ülkedeki sınırlı para kaynaklarıdır. Bu da, gör-ışit materyallerinin elde edilmesini zorlaştırmaktadır.

Bu analizlerin ışığında, Ürdün ve Tunus'ta kütüphanecilik eğitiminin gelişimini kültürel ve ekonomik faktörlerin etkilediği sonucu çıkarılabilir. Buradan genellendiğinde, benzer kültür ve ekonomik modele sahip ülkelerde kütüphanecilik eğitimi öyle görünüyor ki, bazı farklılıklara farksız problemler, benzer yöntem ve modeller geliştiriyor.

Ürdün ve Tunus düşünüldüğünde, iki ülkenin de aynı bölgede yer aldığı görülür (Arap dünyası). Richard Krzy'nin bir sözü ile yazıyı sonuçlandırabiliriz.: "Mesleğimizin doğası dikkate alındığında kütüphanecilik bir dünya mesleğidir ve uygulaması daima yerel belirleyicilerden etkilenmiştir. Örneğin, alanın tarihi, kültürü, ekonomisi v.b."